

Боқий фикр

Спорт иродани тоблайти, аниқ мақсад сари интилиш, қийинчиликларни бардош ва чидам билан енгишга ўргатади.

Ислом КАРИМОВ

Ma'rifat

ENLIGHTENMENT XALQ ZIYOLILARI GAZETASI معرفت

1931-yildan chiqa boshlagan • E-mail: info@marifat.uz • 2014-yil 25-yanvar, shanba № 8 (8657)

Ўзбекистон Республикаси
Президентининг Қарори

ЎЗБЕК МИЛЛИЙ АКАДЕМИК
ДРАМА ТЕАТРИНИНГ
100 ЙИЛЛИГИНИ НИШОНЛАШ
ТЎҒРИСИДА

Ўзбек Миллий академик драма театрининг нафақат мамлакатимиз, балки Ўрта Осиё минтақасида профессионал театр санъатига асос солиш ва уни ривожлантириш, халқимизнинг бой маданий мероси ва аъналарини асраб-авайлаш, юртдошларимиз, айниқса, ёш авлодимизни миллий ва умумбашарий қадриятлар, Ватанга муҳаббат ва садоқат руҳида камол топтириш, ёш истеъодларни тарбиялаш борасидаги улкан хизматларини инobatта олиб ҳамда ташкил этилганининг 100 йиллигини муносиб нишонлаш мақсадида:

1. Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги, "Ўзбек-театр" ижодий-шлаб чиқариш бирлашмаси, Республика Маънавият тарғибот маркази ва кенг жамоатчилигининг Ўзбек Миллий академик драма театрининг 100 йиллигини нишонлаш тўғрисидаги таклифи маъқуллансин.

2. Ўзбек Миллий академик драма театрининг 100 йиллигига бағишланган тадбирларни ўтказиш бўйича ташкилий қўмита таркиби иловага мувофиқ тасдиқлансин.

3. Ташкилий қўмита бир ой муддатда мазкур санага муносиб тайёргарлик кўриш ҳамда уни юксак даражада ўтказиш бўйича тадбирлар режасини ишлаб чиқсин.

Ушбу режада:

— Ўзбек Миллий академик драма театри биносини капитал таъмирлаш, замонавий техник воситалар билан жиҳозлаш ҳамда хуудини ободонлаштириш бўйича тегишли чора-тадбирларни амалга ошириш;

— "Ўзбек Миллий академик драма театри" китоб-альбомини нашрга тайёрлаш ва chop этиш;

— Ўзбек Миллий академик драма театри ҳақида

Ўзбекистон Республикаси
Президенти

И.КАРИМОВ

Тошкент шаҳри,
2014 йил 22 январь

хужжатли фильм яратиш;

— "Ўзбекистон театр санъати: тарих, тараққиёт ва истиқбол" мавзусида республика илмий-амалий конференциясини ўтказиш;

— Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳрида, олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълим муассасалари, меҳнат жамоалари ва маҳаллаларда театр фаолиятига бағишланган учрашувлар ташкил этиш;

— 2014 йилнинг сентябрь ойида Ўзбек Миллий академик драма театри биносида мамлакатимиз театрлари вакиллари ва фахрийлари, маданият ва санъат намояндalari, кенг жамоатчилик иштирокида ушбу санага бағишланган бадиий кеча ўтказиш тадбирлари белгилансин.

4. Ўзбекистон Миллий ахборот агентлиги, Ўзбекистон Миллий телерадиокомпанияси ва бошқа оммавий ахборот воситаларига Ўзбек Миллий академик драма театрининг 100 йиллигини нишонлаш билан боғлиқ тадбирларни кенг ёритиш тавсия этилсин.

5. Мазкур қарорнинг ижросини назорат қилиш Ўзбекистон Республикаси Бош вазири Ш.Мирзиёев зиммасига юклансин.

КУРАШ

болаларда ватанпарварлик, бағрикенглик, ҳалоллик, орият каби кўплаб хислатларни шакллантиради

Юртимиз мустақиллиқни қўлга киритгандан буён ҳар соҳада туб ўзгаришлар, ислохотлар амалга

оширилмоқда. Жумладан, энди ҳаётга кириб келаятган навқирон авлод вакиллари ҳар томонла-

Bolalar sporti

ма соғлом бўлиб ўсиши ва ўз орзу-ниятларига етилиши учун кўплаб шарт-шароитлар яратилди. Бу жараёнда спорт сўзи бевосита саломатлик сўзи билан ёнма-ён ишлатиладиган бўлди.

Табиийки, инсонда қизиқиш ва интилишлар болаликдан бошлаб шаклланади. Спортга ҳам одамни айнан болалик иштиёқи, завқу ҳаваси етказилади. Мактабда ўтиладиган жисмоний тарбия фани дарслари эса фарзандларимизнинг спорт турлари билан тўғри ва оқилона шуғулланишлари учун асос бўлиб хизмат қилиши лозим.

Шу боис газетамиз орқали уч босқичли спорт ўйинлари, хусусан, мактаб ўқувчилари ўртасида ўтказиладиган «Умид ниҳоллари» спорт мусобақалари тизимига киритилган спорт турлари (кураш, белбоғли кураш, стол тенниси, баскетбол, футбол, волейбол, гандбол, сузиш, енгил атлетика, шахмат, стол тенниси ва бадиий гимнастика) билан шуғулланиш тартиб-қоидалари, уларнинг саломатликка фойдали жиҳатларига оид мақолалар бериб боришни режалаштирдик. Улардан жисмоний тарбия фани ўқувчилари дарсларда ва тўғрақларда фойдаланиши ва машғулотлар самарадорлигини янада ошириши мумкин.

(Давоми 15-бетда.)

Ўзбекистон халқ шoirи
Muhammad Yusuf tavalludining 60 yilligiga

ҲАМИША БАРҲАЁТ ШОИР

Президентимиз Ислом Каримовнинг 2013 йил 27 декабрда қабул қилинган "Ўзбекистон халқ шoirи Муҳаммад Юсуф таваллудининг 60 йиллигини нишонлаш тўғрисида"ги қарори шoirнинг адабиётимизга, маънавиятимизга, истиқлолимизга қилган хизматларининг яна бир юксак эътирофи бўлди.

Ушбу хушxabар сабаб, кечада қатнашиш истагини билдирарди. Шунда мен у кишига ижодий кечадан тўшди. 2001 йилнинг 8 августида Тошкент шаҳрида Муҳаммад Юсуф ижодий кечасини ўтказиш ҳақида эълон қилинган, уйимизга кўнграқлар бўлиб, кўпчилик

юртидан, энди ҳаётга кириб келаятган навқирон авлод вакиллари ҳар томонла-

гимда сиз истаган кечани ўтказамиз", деганди ўшанда. Афсуски, шoir 47 ёшида бу дунёни тарк этди. Аммо Президентимизнинг эътибори тўғрисида шoirнинг 50 йиллик тўйи нафақат ўша катта саройда, балки юртимиз бўйлаб ўтказилди. Саҳналарда шoir қаламига мансуб Ватан, истиқлолимиз, хурриятимиз, овоз ва обод ҳаётимиз тараннум этилган кўшиқлар янгради...

(Давоми 5-бетда.)

ПЕДАГОГНИНГ
ИНДИВИДУАЛ Ёндашуви

ҳар бир ўқувчини муаммоли вазиятдан чиқара олади

Ўқитувчи Азаматни синфнинг энг аълочи ўқувчиларидан бири бўлган Севинчнинг ёнига ўтказди. Севинч Азаматнинг чиройли ёзишига кўзулук бўлиб турар, тушунмаган ўринларида ёрдамлашарди.

3-бет

"CASE STUDY"
УСЛУБИДАГИ ДАРС

у қандай олиб борилди?

Бу услуб аънавий дарс услубларидан тубдан фарқ қилиб, ўз олдига мавзу матнини ўзлаштиришдан ташқари, мавзу ичидаги муаммолар майдонида мўлжални тўғри олиш кўникмаларини шакллантиришни ҳам мақсад қилиб кўяди.

8-9-бетлар

"ҒУРБАТДА ҒАРИБ..."

Алишер Навоий кўпроқ инсоният тақдирини ва қисматига битилган азобларни ўйлаб, изтироб чеккани боис, асарларидаги ғоя ва қарашлар умумбашарий маъно-мазмун касб этиб, асарлар оша яшаб келмоқда, улуг ва юксак қарашлар билан йўғрилганидан уларни тушунишда мураккаблик юзага келиши табиий.

11-бет

КИТОБ — ИНСОН ТАФАККУРИНИНГ ҚАНОТИ

Донишмандлар китобни инсон тафаккурининг қанотларига ўхшатишган. Чунки китоб ҳамisha илм-маърифат, одоб-ахлоқ манбаи бўлиб келган. Хар қандай янгилик йиллар ўтиб ўзгаради, ammo китоблар ўз қадрини сақлаб қолади.

Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон миллий кутубхонасида олий таълим муассасалари ўртасида «Китобхонлар байрами» маданий-маърифий танловининг республика босқичи ўтказилди. Мазкур танлов Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, «Камолот» ёшлар ижтимоий ҳаракати, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Ўзбекистон миллий кутубхонаси ҳамкорлигида ташкил этилди.

Тадбирда таъкидланганидек, китобга бўлган муҳаббат, уни эъзозлаш халқимизнинг қон-қонига сингиб кетган. Бугунги ёш авлодга ҳам ушбу азалий қадриятларимизни меърос қолдириш энг асосий вазифаларимиздан саналади.

— Соғлом ва баркамол авлод тарбиясида китобнинг ўрни ва аҳамияти жуда катта, — дейди Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги хузуридаги «Маънавият ва маърифат» маркази услубчиси Наргиза Дўсимбетова. — Чунки китоб инсонни фикрлашга, тафаккурини бойитишга, дунёқарашини кенгайтиришга ундовчи асосий воситадир. Ушбу кўрик-танловда ҳам бу жиҳатларга алоҳида эътибор қаратилди. Хусус-

сан, танловда иштирокчиларнинг бадиий асарлар мазмун-моҳиятини таҳлил қилиш, унда баён этилган воқеа-ҳодисаларни талқин этиш, нутқни таъсирчан усулларда еткази олиш маҳорати инобатга олинди.

Танловнинг республика босқичи «Китоб тафаккур хазинаси» мақолалар танлови, «Энг фаол бадиий асарлар тарғиботчиси», «Ёш ижодкор талаба», «Асарлардан яралган саҳна асарлари», «Асарлардан яралган новолар» йўналишларида бўлиб ўтди.

— Кўрик-танловда «Бобур соғинчлари» номли саҳна кўринишимиз иштирокчиларда катта қизиқиш уйғотди, — дейди Фаргона давлат университетининг хорижий филология йўналиши иккинчи босқич талабаси Шаҳбоз Мўйдинов. — Ватанга муҳаббат, миллий урф-одат ва анъаналарга садоқат, ота-боболаримизнинг гўзал ва бетакрор фазилатларини ёш авлодга ўрнак сифатида кўрсатишга ҳаракат қилдик.

Кўрик-танлов сўнгида қолибларга диплом ва эсдалик совғалари топширилди.

Маърифат ТЕМУРЗОДА,
«Ma'rifat» мухбири

Намунали жиҳозланган синф-хонаси ўқувчи ва ўқитувчи кайфиятига ижобий таъсир этиши шубҳасиз. Ammo синфда осилган кўргазмалари жиҳоз ва стендлар, расмий ахборотлар билан янаширишгагина хизмат қилиб қолмаслиги керак. Улар мавзуларни ўқишда ўқитувчига қўл келса, ўқувчиларнинг ўзлаштиришига фойдаси тегса, нур устига нур.

БОШЛАНГИЧ ТАЪЛИМ СИФАТИНИ ОШИРИШ МУТАХАССИСЛАР ЭЪТИБОРИДА

Мирзо Улуғбек туманидаги 64-умумтаълим мактабида «Соғлом бола йили» муносабати билан ташкил этилган бошланғич синф ўқитувчилари иштирокидаги семинар-тренингда дастлаб педагоглар дарс ва тўғарак машғулоти ҳамда маҳорат дарсларини кузатишди. Таъкидлаш ўринлики, мактабнинг барча бошланғич синф-хоналари проектор, компьютер ва мультимедиа

техникалари билан жиҳозланган.

— Эътиборимни тортган жиҳатлардан бири — ўқувчилар очик дарсларда ҳаяжонланмай, фаол иштирок этди, — дейди Учтепа туманидаги 78-мактабнинг бошланғич синф ўқитувчиси Гузал Хасанова. — Бу мактабда ўқувчиларнинг мустақил ва эркин фикрловчи ёшлар сифатида таълим-тарбия олишига аҳамият берилаётгани, ижодкор ўқи-

тувчилар кўплигини аниқлатади. Менга, айниқса, синф хоналарининг жиҳозланиши маъқул бўлди. Келгусида синфимда ҳам шундай муҳитни ташкил этишни кўнглимга тугиб қўйдим.

Тадбирнинг иккинчи қисмида бошланғич синф дарслиги муаллимлари ҳам қизиқарли маърузалари билан иштирок этишди.

Зебо НАМОЗОВА,
«Ma'rifat» мухбири

ИККИ АВЛОД УЧРАШУВИ

Президентимиз Ислам Каримов раҳнамолигида тиббий-ижтимоий аҳолидан қатъи назар, ҳар бир ўғил-қизга меҳр-эътибор кўрсатиш, ёшларнинг билим олиши, қизиқиши ва интилишига кўра касб-хунар эгаллаши, жамиятга фаол интеграциялашуви учун зарур шароит ва имкониятлар яратилмоқда.

Ўзбекистон Савдо-саноат палатаси томонидан БМТ Тараққиёт дастури ва БМТ Кўнгиллилар дастурининг «Ўзбекистонда ижтимоий инновациялар ва кўнгиллилик» қўшма лойиҳаси ҳамкорлигида имконияти чекланган болаларни қўллаб-қувватлаш борасида бир қатор хайрли ишлар амалга оширилмоқда. «Моҳир хунарманд» ижтимоий мактаб лойиҳаси доирасида ўқувчилар Уруш ва меҳнат фахрийлари пансионатига келди.

«Моҳир хунарманд» ижтимоий мактаб лойиҳасига пойтахтимиздаги 101-махсус мактаб-интернатнинг 15 нафар тарбияланувчиси ҳам жалб этилган. Лойиҳа доирасида қизларга ўқишдан бўш вақтларида анъанавий ва замонавий буюмлар тўқиш усули ўргатилади.

— Тўғарагимизда болаларга амалий кўникмалар берилади, — дейди тўқувчилик тўғараги раҳбари М.Умаралиева. — Бу жараёнда ҳар бир боланинг ижодий-интеллектуал салоҳияти, иқтисодий алоҳида эътиборга олинади. Бу борада бизга устозлар ҳамда муассасамиз раҳбарияти яқиндан кўмак бермоқда. Ўқувчилар бугунги учрашувга турли буюмлар, уй-рўзгор ашёларини олиб келган.

Кексаларнинг ҳолидан хабар олиш, уларга кўмаклашиш, ўзаро ҳамжиҳатлик, меҳр-мурувват халқимизга хос азалий қадриятлардан. Икки авлод учрашувида ўқувчи ёшлар ўзлари тўқиган кийим-кечаклар, уй-рўзгор буюмларини фахрийларга совға қилди.

Б.МЕЛИКУЛОВА,
ЎЗА мухбири

КЕЛГУСИ ВАЗИФАЛАР БЕЛГИЛАНДИ

«Камолот» ёшлар ижтимоий ҳаракати марказий кенгаши томонидан ҳаракатнинг туман(шаҳар) кенгашлари VI конференциялари якунларига бағишланган матбуот анжумани ташкил этилди.

Анжуманда Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳридаги туман(шаҳар) кенгашлари вакилларининг ўтган даврдаги фаолиятлари юзасидан ҳисobotлари тингланди.

— Мамлакатимизда ўсиб келаётган ёшларни маънан етук, жисмонан баркамол шахс сифатида тарбиялаш, ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш, рағбатлантириш борасида «Камолот» ёшлар ижтимоий ҳаракати томонидан

амалга оширилаётган ишлар бугунги кунга қадар ўзининг ижобий натижаларини бериб келмоқда, — дейди марказий кенгаш раиси ўринбосари Ўткир Шукуров. — Анъанавий тарзда ҳар 2,5 йилда бир маротаба ўтказиладиган бундай тадбирлар ташкилотимизнинг ўтган даврдаги фаолияти юзасидан ёшларнинг фикр-мулоҳазалари билан танишиш имконини беради.

Анжуман сўнгида келгусида амалга оширилиши режалаштирилган устувор вазифалар, жумладан, ҳудудий конференцияларни ўтказиш, бу борада амалга оширилиши лозим бўлган чоратадбирлар хусусида фикрлашиб олинди.

Ҳақида УСМОНОВА,
«Ma'rifat» мухбири

ШАҲАР БИЛАН БЎЙЛАШАЁТГАН ҚИШЛОҚЛАР

Президентимиз ташаббуси ва раҳнамолигида барпо этилаётган намунавий лойиҳалар асосидаги уй-жойлар қишлоқларимиз қиёфасини тубдан ўзгартириб, аҳоли турмуш фаровонлигини юксалтиришга хизмат қилмоқда. Айни пайтда турли замонавий инфратузилма иншоотлари, раво йўللار барпо этилаётгани аҳоли учун кенг қулайликлар яратмоқда.

Ozod yurtning obod uylari

2013 йилда Навоий вилоятининг 20 массивида намунавий лойиҳалар асосида 600 уй-жой барпо этилди.

— Бу йил 17 массивида 677 уй-жой қурилиши режалаштирилган, — дейди «Қишлоқ қурилиш инвест» инжиниринг компаниясининг Навоий вилояти филиали директори Максуд Отабоев. — Аҳолининг бундай замонавий уйларга қизиқиши ва талаби ортиб бораётгани ҳисобга олиниб, жорий йилда ҳар йилгидан кўпроқ уйлар барпо этилади.

Кармана туманидаги «Малик» массивида жорий йилда 95 намунавий уй-жой қурилмоқда. «Маликработ» қишлоқ фуқаролар йиғинидаги энг намунави масканга айланган массивидаги сунъий қопламали футбол майдони, болалар спорт майдончаси ёшларнинг соғлом бўлиб улғайиши ва мароқли дам олишига хизмат қилмоқда. Бу ерда барпо этилган маиший хизмат кўрсатиш мажмуаси, минибанк, дориохона, бозор аҳоли хизматида.

Массив марказидаги қолип-лон ишлаб чиқарадиган

цеҳ аҳоли дастурхонида доимо иссиқ нон бўлишини таъминламоқда.

— Нон цеҳида тўрт нафар ёшлар иш билан таъминланди, — дейди «Тараққиёт Кармана» масъулияти чекланган жамияти директори Шуҳрат Наимжонов. — Замонавий технологиялар билан жиҳозланган новвойхона фаолиятини янада кенгайтириш режалаштирилган. Модернизация қилинган дав сўнг бу ерда қўшимча янги иш ўринлари яратилиб, сифатли нон ва нон маҳсулотлари тури кўпаяди.

Жорий йилда Кармана туманидаги Дўстлик массивида ҳам 250 хонадонга мўлжалланган намунавий лойиҳалар асосидаги уй-жойлар барпо этилиши режалаштирилган. Ҳозир массивида лойиҳалаштириш ишлари якунига етказилмоқда.

Нуриддин РАҲИМОВ,
ЎЗА мухбири

БИЛИМЛИ ЁШЛАР — ЮРТ КЕЛАЖАГИ

Бухоро вилоятининг Коровулбозор туманидаги 8-ихтисослаштирилган давлат умумтаълим мактабида ўқувчиларга янги педагогик технологиялар асосида таълим-тарбия беришга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Мактабда математика, физика, кимё, биология фанлари чуқурлаштирилган тарзда ўқитилади. Турли фан ва спорт йўналишларида тўғараклар фаолияти самарали йўлга қўйилган. Ўқувчилардан Нодира Маҳаматова, Шавқиддин Ҳаққулов, Машхура Аҳмадова, Бектош Абдухамидов, Шамсиддин Зубайдуллаев, Хушнуд Худойназаров спортнинг кумитэ ва сузиш турлари бўйича мамлакат миқёсидаги мусобақаларда муваффақиятли иштирок этиб келаётган бўлса, Жасур Абдураззоқов каби ёшлар фан олимпиадаларида юқори натижаларга эришиб, тенгдошларига ибрат бўлаётир.

Суратда: география фани ўқитувчиси Адолат Худойбердиева машгулотда.

Тоҳир ИСТАТОВ (ЎЗА)
олган сурат.

Физика мураккаб умумтаълим фанлари қаторига қиради. Фанга оид қонун ва тушунчаларни ўқувчиларга содда усулларда ўргатиш мақсадида Республика таълим маркази, Мульти-медиа умумтаълим дастурларини ривожлантириш маркази мутахассислари томонидан 6–9-синфлар учун электрон дарслик, ўқув фильм, виртуал лаборатория ишлари ва анимацияли кўргазмалар ишлаб чиқилмоқда. Улардан амалда самарали фойдаланиш учун физика фани ўқитувчиси компьютер ва бошқа электрон қурилмаларни муайян даражада ишлата олиш кўникмасига эга бўлиши лозим. Бу дарс тузилишини ўзгартиради, педагог фаолияти самарадорлигини ошириб, вақтни тежайди, ўқувчи диққатини жамлаб, фанга қизиқишини кучайтиради. Шу жумладан:

Ta'limda AKT

- мавзуларни (физик ҳодиса ва жараёнларни, физик қонунларни) тўлиқ ёритишга имкон яратилади;
- дарсда кўргазмалилик таъминланади;
- ўқитувчи ва ўқувчи ҳамкорлиги мустаҳкамланади;
- ўқувчилар мустақил фикрлашга, ижодкорликка ўргатилади;
- билим, кўникма ва малакалари тезкор назорат қилинади;
- ўқувчи дарсда фаоллашади, тажрибаларни мустақил бажариш асосида хатоларини тушунади;
- фаннинг табиатдаги аҳамияти ҳақида кенгроқ тасаввурга эга бўлади;
- компьютер саводхонлиги ошади.

Физика дарсларида янги мавзуни тушунтириш, мавзуни мустаҳкамлаш учун савол ва масалалар ечишда, кўргазмали тажриба ҳамда лаборатория ишларини бажаришда қатор ўқув жиҳозларига эҳтиёж сезилади. Аммо ўқитувчи АКТ, электрон дастурлар ва анимацияли тасвирлардан амалда самарали фойдалана олса, бунга ҳожат йўқ. Чунки электрон дарсликда мавзулар бўйича «Методика», «Дарслик», «Лаборатория иши», «Масалалар ечиш», «Саволлар», «Буюқ физик олимлар», «Кўргазмалар» каби саҳифалар, ҳар бир мавзуга оид дарс ишланмалари, амалий машгулотлар мавжуд.

Электрон дарсликдан фойдаланиш учун, аввало, дастурни компьютерга ўрнатиш лозим. Сўнг «Администратор» буйруқлари бўйича муайян синф физика дарслигини, боб ва мавзуларни танлаш, машгулотларда фойдаланиш мумкин.

«Компьютер-Осиё» илимий-тех-

ника парки томонидан 6, 7, 8-синфлар учун еттидан мавзуга бағишланган 13-14 дақиқалик ўқув фильмлари яратилган.

ФИЗИКА ДАРСИДА КОМПЬЮТЕРДАН ФОЙДАЛАНИШ

машгулот
тузилишини
ўзгартиради,
вақтни
тежайди,
ўқувчилар
қизиқишини
кучайтиради

Фильм синфда кўрсатишнинг иложи бўлмаган физик ҳодиса ва жараёнларни, физик қонунлар асосида яратилган машина-механизмларни намойиш қилиш имконини беради. Компьютерда жараёнларни мультипликация қилиб кўрсатиш, тезлаштириб ёки секинлаштириб намойиш қилиш, тегишли қисми кўриб бўлингач, тасвирни тўхтатиб, асосий масалани муҳокама этиш, сўнгра яна намойишни давом эттириш имконияти мавжуд. Шунингдек, бу фильмлар қуйидаги вазифаларни ҳам бажаради:

- ўрганилаётган материалнинг муайян қисмларини тушунтиришда ўқитувчига ёрдам беради;
- физик ҳодиса ва қонунларнинг техник жиҳатдан қўллани-

линини кўрсатади;

- янги мавзуга кириш ва яқун ясаш вазифасини бажаради;
- зарур ҳолларда ўқув сайрларининг ўрнини босади.

Шу жиҳатларига қараб ўқув фильмлари дарснинг турли босқичларида қўлланилади. Фильмлар мавзуни тушунтириш ва мустақил ишларни бажаришда параллел равишда намойиш этишга ҳам мўлжалланган.

Дарс жараёнида фильмни намойиш этганда ўқувчиларни турли усуллар билан фаоллаштириш мумкин:

- баъзи қисмларини намойиш этиш оддидан асосий эъти-

лаштириб, ўқувчиларда мустаҳкам билим ва кўникмаларни шакллантириш мақсадида мутахассислар томонидан 6-синфлар учун 8та, 7-синфлар учун 6та, 8-синфлар учун 7та, 9-синфлар учун 6та — жами 27та виртуал лаборатория ишлари яратилган. Улар 8 қисмдан иборат: асосий матн (мавзуга тегишли асосий материаллар), видео (лаборатория иши бажарилган видеола-вҳа), интерфоал тажриба (лаборатория тажрибасининг анимация тарзида бажарилиши), тест (ишга тегишли 15та тест), машқ топшириқлари (масалалар, савол ва топшириқлар), бошқотирма (мавзуга тегишли бошқотирма), луғат (мавзулар бўйича алифбо тартибда тузилган атамалар изоҳи), ёрдам (электрон ресурсдан қандай фойдаланиш йўриқномаси). Тажрибаларда зарур бўладиган жиҳоз ва қурилмалар номи, расми дастурга киритилган бола-ларнинг тасаввурини ойдинлашти-тиради. Ўқувчилар дастлаб тажрибада фойдаланиладиган жиҳозлар билан танишади, сўнг ишни ўқув фильми орқали амалий тарзда томоша қилиб, анимацион дастурда мустақил бажаришга тутинади. Энг муҳими, бу хавфсиз, улардан дарс жараёнида, мактаб кутубхонасида, уйда ҳам фойдаланиш мумкин. Яъни, ўқувчи ўз уйида ўтириб, лаборатория машгулотларини бажара олади.

Дарс сўнгиди ўқувчиларнинг лаборатория ишини бажариш асосида қандай билим, кўникма ва компетенцияга эга бўлганини назорат қилиш учун мавзуга доир тест топшириқлари, масала ва бошқотирмаларга таянилади. Шунингдек, фанга оид қизиқарли маълумотлар билан таништирилади.

Физика амалий тажрибаларга таянган экспериментал фан бўлгани учун мавзуларни тажрибалар асосида кўргазмали ўтиш дарс самарадорлигини оширибгина қолмай, ўқувчиларда ижодкорлик, мустақил фикрлаш қобилиятини ҳам ривожлантиради. Келажақда уларнинг етуқ мутахассислар бўлиб етишишига замин ҳозирлайди.

Замира САНГИРОВА,
Республика таълим марказининг
табиий ва аниқ фанлар бўлими
бош методисти

борни фильмнинг қайси жиҳатларига қаратиш кераклигини ўқитувчи айтиб ўтса, ўқувчилар диққати ортади;

— намойишдан олдин ўқувчиларга бир қанча саволлар берилади. Болалар уларга фильмни кўриб бўлгач, жавоб беришлари керак;

— ўғил-қизларга фильмни шарҳлаш, дарсда кўрсатилмаган тажриба ва мисолларни ажратиб бериш, улар юзасидан расм ёки чизмалар чизиш, ҳисоб-китоб қилиш каби топшириқлар берилади;

— фильм мазмунини юзасидан савол-жавоб ўтказилади.

Назария ва амалиётни уйғун-

2014-yil 25-yanvar, № 8 (8657)

ВАСИЙЛИК ВА ҲОМИЙЛИК

Соғлом болани тарбиялашнинг ҳуқуқий омили

Мамлакатимизда болалар ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилишнинг қонунчилик асосларига устувор аҳамият берилётганлиги демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини барпо этишнинг энг муҳим шартларидан бири сифатида қаралмоқда. Асосий қонунимиз бола ҳуқуқларининг ишончли юридик кафолати бўлаётган. Хусусан, унинг 64-моддасида «Ота-оналар ўз фарзандларини вояга еттувларига қадар боқиб ва тарбиялашга мажбурдирлар. Давлат етим болалар ва ота-оналар васийлигидан маҳрум бўлган болаларни боқиб, тарбиялаш ва ўқитишни таъминлайди, болаларга бағишланган хайрия фаолиятларни рағбатлантиради», дея белгилаб қўйилган фикримиз тасдиғидир.

Мустақиллик йилларида юксак тафаккур ва маънавиятга эга авлодни камол топтиришда катта эътибор берилмоқда. Дунёнинг баъзи давлатларида «миллатнинг қарши» юз бераётган бир пайтда юртимизда «аҳолининг ёшариши» кузатилаётганини болалар ва ёшларга қаратилган давлат сиёсатининг натижаси десак муболага бўлмайди. Ҳозирда Ўзбекистон аҳолисининг қарийб 35 фоизини 16 ёшгача бўлган болалар, 60 фоиздан зиёдини эса 30 ёшгача бўлган ёшлар ташкил этиши юқоридаги маълумотнинг ҳақиқат эканини тасдиқлайди.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлис Сенати томонидан 2013 йил 12 декабрда қабул қилиниб, 2014 йил 3 январь куни матбуотда чоп этилган (расмий эълон қилинган кундан олти ой ўтгач кучга кириши белгиланган) «Васийлик ва ҳомийлик тўғрисида»ги қонун болалар ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоялашга муҳим асос бўлиб хизмат қилади.

Элиқта моддалан иборат қонуннинг 4-моддасида васийлик ва ҳомийлик соҳасидаги давлат сиёсатининг асосий йўналишлари сифатида бунга муҳтож шахсларнинг ўз вақтида аниқланиши, ҳисобга олиниши ва жойлаштирилишини таъминлаш, уларнинг ҳуқуқ, эркинлик ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, болаларни оилада тарбиялаш шаклининг устуворлигини таъминлаш, васийлик ёки ҳомийлик белгиланишига муҳтож шахсларга ғамхўрлик кўрсатаётган оилаларни қўллаб-қувватлаш, давлат бошқаруви органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ҳамда нодавлат нотижорат ташкилотлари ўртасида шу масала бўйича ҳамкорликни кучайтириш вазибалари кўрсатилган.

Қонуннинг 4-боби васийлик ва ҳомийликни белгилаш ва тайинлашга бағишланади. 19-моддага кўра, васийлик ва ҳомийлик туман, шаҳар ҳокимининг қарори билан белгиланади. Қонуннинг 20-моддасига биноан, ота-она яшаш жойида вақтинча бўлмаса, агар бола улар томонидан олти ойдан ортиқ

муддатга қариндошлари ёки бошқа яқин кишиларининг васийлиги, ҳомийлиги ёки назорати остида қолдирилган бўлса, мазкур шахсларнинг болага нисбатан васийлиги ёки ҳомийлиги тасдиқланади. (Фуқаролар фақат ўз розилигига кўра васий ёки ҳомий этиб тайинланиши мумкин.) Бунда уларнинг

органи томонидан олинган маълумотлар махфий бўлиб, ошкор қилинмайди. Васий ва ҳомий тайинлаш тартиби Вазирилар Маҳкамаси томонидан белгиланади.

Қонуннинг 6-бобида васий ва ҳомийларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари, уларнинг ҳуқуқларига оид нормалар, мустаҳкамланган. Бинобарин, 31-моддада ифода этилганидек, васийлар ўз васийлигидаги шахсларнинг қонуний вакили бўлиб, улар номидан ёки уларнинг манфаатларини кўзлаб, барча зарур битимларни тузади. Ҳомийлар ўз ҳомийлигидаги шахсларнинг қонуний вакили бўлиб, уларда ўз ҳуқуқларини амалга ошириш ва мажбуриятларини бажаришда қўмақлашади. Васийлар ва ҳомийлар ўз васий-

Қонуннинг 32-моддасида васийлар ва ҳомийларнинг мажбуриятлари баён этилган. Улар яшаш жойи ўзгарганлиги ҳақида васийлик ва ҳомийлик органини хабардор этиши, ўз васийлигидаги ёки ҳомийлигидаги шахсни тарбиялаши, таъминоти, соғлиги, жисмоний, руҳий, маънавий-ахлоқий камолоти ҳақида ғамхўрлик қилиши, унинг ҳуқуқ, эркинлик ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиши, ўз васийлигидаги ёки ҳомийлигидаги шахснинг мактабга таълим, умумий ўрта, ўрта махсус, касб-хунар таълими олиши учун шароит яратиши, алимент, пенсия, нафақа ҳамда

шахснинг тураржойи мавжуд бўлмаган тақдирда, васий ёки ҳомий уй-жой тўғрисидаги қонун ҳужжатларига мувофиқ, уни олиш бўйича чоралар кўриши шарт. Муомала лаёқати чекланган фуқароларнинг ҳомийлари уларни спиртли ичимликлар, гиёҳвандлик воситалари, психотроп ёки ақл-идрок фаолиятига таъсир этувчи бошқа моддаларни истеъмол этишдан, чекишдан ҳимоя қилишга доир зарур чора-тадбирларни кўриши лозим. Васийлик ва ҳомийлик бўйича мажбуриятлар бепул бажарилади. Васийлар ва ҳомийларнинг зиммасида қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа мажбуриятлар ҳам бўлиши мумкин.

Асосий масалалардан бири васийликдаги ёки ҳомийликдаги шахсларнинг мулкий ҳуқуқларини ҳимоя қилишдир. Шу боис қонуннинг 34-моддасида васийликдаги ёки ҳомийликдаги шахслар мулкий ҳуқуқларининг кафолатлари ўз ифодасини топган. Васийликдаги ёки ҳомийликдаги шахслар васийларнинг ёки ҳомийларнинг мол-мулкига нисбатан, васийлар ёки ҳомийлар эса васийликдаги ёки ҳомийликдаги шахсларнинг мол-мулкига, шу жумладан, алимент, пенсия, нафақа суммалари ва бошқа ижтимоий тўловларга нисбатан мулк ҳуқуқига эга бўлмайди. Болалар ўз васийларининг ёки ҳомийларининг мол-мулкидан уларнинг розилиги билан фойдаланишга ҳақли. Васийларга ёки ҳомийларга васийликдаги ёки ҳомийликдаги шахсларнинг мол-мулкидан ўз манфаатлари йўлида фойдаланиш тақиқланади. Қонуннинг 35-моддасига мувофиқ, васийликдаги ёки ҳомийликдаги шахснинг мол-мулкнинг бойлашуви бўйича белгиланади. Васийлар ўз васийлигидаги шахснинг пул маблағларини банк ва бошқа кредит ташкилотларига қўйишга ҳақли. Банк ва бошқа кредит ташкилотларига қўйилган пул маблағларини сарфлаш фақат бола таъминоти учун васийлик ва ҳомийлик органининг ёзма руҳсатига кўра амалга оширилади.

«Васийлик ва ҳомийлик тўғрисида»ги қонуннинг қабул қилиниши мамлакатимизда болаларга келажагимиз эгалари сифатида ҳар томонлама ғамхўрлик кўрсатилаётганининг ёрқин исботидир. Янги қонун ижросини таъминлашда барча фуқаролар иштирок этиши керак.

Ш.РЎЗИНАЗАРОВ,
юридик фанлар доктори,
профессор

ахлоқий ва бошқа шахсий фазилатлари, мажбуриятларни бажариш қобилияти, оила муҳити ва ўзаро муносабатлар, истак-хоҳишлар инobat-га олиниши лозим. Ота-онаси бўлган вояга етмаганларга нисбатан тегишли васийлик ва ҳомийлик органи уларнинг ота-онаси ёки қариндошлари қарамоғида бўлмаганлиги факти аниқланган кундан эътиборан васийнинг ёки ҳомийнинг мажбуриятларини бажаради. Тегишли орган васий ёки ҳомий бўлиш истагини билдирган шахс ҳақидаги маълумотларни олиш мақсадида ҳуқуқни муҳофаза қилувчи ва фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органларига, шунингдек, соғлиқни сақлаш муассасаларига ёзма сўровнома юборади. Васий ёки ҳомий бўлиш истагини билдирган шахс ҳақидаги васийлик ва ҳомийлик

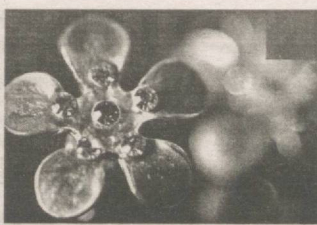
лигидаги ёки ҳомийлигидаги шахсини унинг фикрини ҳамда мутасадди органлар тавсияларини ҳисобга олган ҳолда тарбиялаш усулларини мустақил белгилашга, болани қонуний асослариз ўзида ушлаб турган ҳар қандай шахсдан, жумладан, ота-онасидан ҳамда бошқа яқин қариндошларидан уни қайтариб беришни суд тартибиде талаб қилишга, ўз васийлигидаги ёки ҳомийлигидаги шахсга таълим-тарбия бериш ва унинг соғлигини сақлаш бўйича ҳуқуқий, услубий, диагностика ҳамда маслаҳат ёрдами олиш каби ҳуқуқларга эга. Бироқ бу боланинг ота-онаси ва бошқа яқин қариндошлари билан мулоқотда бўлишига тўсқинлик қила олмайди (бундай мулоқот васийликдаги ёки ҳомийликдаги шахснинг қонуний манфаатларига мос келмайдиган ҳоллар бундан мустасно).

қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ижтимоий тўловлар тўлашни талаб қилиш юзасидан зарур чоралар кўриши, болага топширилган мол-мулкни асраб-авайлаши зарур.

Ўз ҳомийлигидаги шахс билан бирга яшаётган ҳомийнинг яшаш жойини ўзгартириши васийлик ва ҳомийлик органининг ёзма руҳсати ва ўн тўрт ёшга тўлган вояга етмаганнинг розилиги билан амалга оширилади. Ҳомийнинг ўз ҳомийлигидаги ўн олти ёшга тўлган шахсдан алоҳида яшашига, агар бу боланинг тарбияси, таъминоти ва таълим олишига, ҳуқуқ, эркинлик ва қонуний манфаатлари ҳимоя қилинишига салбий таъсир кўрсатмаса, васийлик ва ҳомийлик органининг ёзма руҳсати билан йўл қўйилади. Васийликдаги ёки ҳомийликдаги вояга етмаган

Азал-азалдан қимматбаҳо тошлар энг асосий савдо маҳсулотларидан бири бўлиб келмоқда. Аёллар зеб-зийнатларининг бирортаси йўқки, улар билан безатилмаган бўлса. Ахир бежиз "Дунёда биргина аёл қолган тақдирда ҳам, заргарга иш топилади", дея айтилмайди-да. Қимматбаҳо тошлар билан зийнатланган буюмларни харид қилишда уларнинг ўзига хос таровати, ажралиб турувчи хусусиятлари инобатга олинади. Заргарлар ҳам тошларнинг ранги, хусусияти ва шаклидан келиб чиқиб уларга махсус ишлов беришади.

батта, мутахассисдан маълумот олиш фойдаланган холи эмас. Нусхаси аслидан сезиларли даражада арзон туради. Қимматбаҳо тошларни сохталаштиришга уришишлар қадимги Рим давридан бошланган. 1902 йилга келиб француз кимёгари М.Вернейль томонидан дунё бозорларини синтетик ёқут билан тўлдириш гоёси илгари сурилди. Шундан сўнг тошларнинг сунъий турларини ишлаб чиқариш кўпчилик томонидан қўллаб-қувватланиб, ҳақиқийси билан умуман

ли қазилма конларини излаш ишларини режалаштириш ва кўплаб маъданли майдонлар ҳамда конларни очиш учун муҳим илмий асос бўлиб хизмат қилмоқда.

Илм-фан ва технологияларнинг ривожини заргарлик соҳа-

Bilasizmi?

матлик, узоқ-умр, омад тумори, бахт-саодат рамзи сифатида қадрланиб келинади. Феруза мовий, яшил ва сариқ-жигарранг, оқ, қора, жигарранг чизикли кўк рангда бўлади. Улар орасида хаворангли тури бошқаларига кўра анча юқори баҳоланади. Асл ферузани бирор буюм билан тирнаб бўлмайди, унда ҳеч қандай из қолмайди. Бироқ ранги ўчиб туриши тўфайли анилли бўёқлар билан бўяб туриш мақсадга мувофиқ.

НОДИР ТОШЛАРНИНГ НОЁБ ХУСУСИЯТЛАРИ

Қадимда узоқ сафарга отланган карвонбошилар юклари орасида энг зарур нарсалар билан бирга доим катта-кичик ранго-ранг қимматбаҳо тошларни олиб юрганлар. Бир томондан, тошлар захира бойлик вазифасини ўтаган, иккинчи томондан, улар омад келтирувчи ғаройиб хусусиятга эга сирли буюм сифатида қадрланган. Савдогарлар карвонларда олиб келинган асл тошларни маҳаллий заргарлар билан айирбошлаб, янги махсулотларни олиб юртларига қайтишган. Шу тариқа заргарлик тараққий этиб, ўз навбатида, давлатларнинг иқтисодийи ҳам ривож топган.

Дид билан безатилган бундай заргарлик буюмлари қанчалик қиммат бўлмасин, харидорғирлиги билан ажралиб туради.

Илк маротаба Шарқ мамлакатларида, хусусан, афсонавий бойликлари ўлкаси — Ҳиндистонда табиий олмастарга ишлов бериш билан шуғулланилган. Бундан тўрт минг йил илгари Ҳитойда нефритдан ҳар хил буюм — пичоқ, болта ва безаклар ясаш кенг оммалашган. Аста-секин нодир тошларнинг қиммати янада ортиб бораверган. Манбаларда келтирилишича, илк ўрта асрларда ғарб давлатларида заргарлар зийнат тошларига сайқал бериш жараёнида уларнинг табиий жилоси, кўп қирраллиги ва шаффофлигини сақлаб қолишга алоҳида аҳамият қаратишган.

Инсон эҳтиёжи қимматбаҳо тошларга ишлов бериш ишларини янада ривожлантириб, янги-янги кашфиётларнинг юзага келишига туртки берди. Хусусан, 1456 йили голландиялик Людевейк ван Беркем олмастарни тарошлашда унинг кўкунидан фойдаланган ва ижобий натижага эришган. Шундан сўнг бу усул билан бошқа тошларни ҳам тарошлаш йўлга қўйилган. Шуни таъкидлаш лозимки, харид қилаётган заргарлик буюмингиз қанча ишлов берилиб, сайқалланган бўлса, унинг нодир хусусияти ҳам, нархи ҳам шунча юқори бўлади.

Бутун дунёда нодир тошлар чиройлилиги, рангининг тинчлиги, жилолиниши, қаттиқлиги учун қадрланади. Сунъий усулда қирраланган, тарошлаб, сайқал берилган олмастар гавҳар деб аталади. Афсуски, ясама тошларни ҳақиқийсидан фарқлаб олиш анчайин мушкул. Бундай вазиятда сотиб олинаётган маҳсулотнинг сифати ҳақида, ал-

фарқ қилмайдиган нусхаларини яратиш йўлга қўйилади. Бугунги кунда ушбу синтетик маҳсулотлар жудаям оммабоп, бундан ташқари, улар аслидагидан анча арзон туради. Деярли барча қимматбаҳо тошларни нотабиий йўл билан олиш мумкин. Уларни ўрганиш ва ҳақиқийсини сунъийсидан фарқлаб олиш ишлари билан минералогиянинг геммология бўлими шуғулланади.

Олмос, марварид, аквамарин, алесандрит, аметрин, биллур, меланит, перламутр, сапфир, топаз... Бу каби тошларнинг конлари ер остида кўп. Жумладан, Жанубий Африка ва Мадагаскар оролида (олмос, зумрад, берилл, аквамарин, топаз, биллур ва бошқалар), Жанубий Америка, асосан, Бразилия ва Колумбияда (зумрад, берилл, олмос, турмалин кабилар) кўплаб қазиб олинади. Марказий Осиё ҳам қадимдан ўзининг феруза, ёқут, биллур, мармар оникси билан машҳур.

Гўзал диёримизни мисоли жаҳоҳирлар билан тўлдирилган сандиққа қиёслаш мумкин. Сабаби, Марказий Осиё марвариди — Ўзбекистон ҳудудида малахит (Писком тоғи), феруза (Қизилқум, Султон Увайс, Курама тоғи), родонит (Курама, Султон Увайс), аметист (Писком, Курама) каби қимматбаҳо тошлар мавжуд. Ўзбек геологлари томонидан олиб борилаётган минералогик ва петрографик тадқиқотлар фойда-

Бу тош билан зийнатланган тилла тақинчоқ инсонни турли қўнғисизликлардан, яшин уриши каби табиий офатдан асрашига оид турли фикрлар мавжуд. Ундан асалган тақинчоқлар, айниқса, қон кетишини тўхтатишда жуда қўл келади. Илгари ундан ҳатто об-ҳавони аниқлашда ҳам фойдаланишган. Буни аниқлаш учун тош бир муддат очик ҳавода қолдирилиб, рангининг ўзгариши кузатиб турилади. Агар у бироз қорайса, демак, ёгингарчилик ва аксинча, оқарса, қуёшли кун кутилиши мумкин. Бундан ташқари, феруза ақлий меҳнат кишилари учун якин ёрдамчидир. Илгари кучли чарчоқ ҳис қилган беморларга уни тақиб юриш tavsiya этилган. Унга кўзи тушган инсон ҳордиқ чиқариб, ўзини руҳан тетик ҳис этгани тиббий манбаларда қайд этилган.

Олим О.Қўшмуродовнинг "Минералогия ва петрография" китобида келтирилишича, қаҳрабо палеоген даври игнабаргли дарахтларининг қотган смоласи ҳисобланади. Қаҳрабо бугунги кунгача тақинчоқ тош сифатида ишлатилади, бундан ташқари, ундан қаҳрабо лаки ва баъзи бир тиббий препарат ва реактивлар ҳам тайёрланади. Бундай ноёб хусусиятларга эга тошнинг яна бир фойдали томони, у электр асбобларида изолятор сифатида ишлатилади.

Тошлар сир-синаотга бой

Буюк бобокалонимиз Абу Райҳон Беруний ўзининг "Китоб ул-жамоҳир фи маърифат ал-жаҳоҳир" («Минералогия») китобида ёқут, лъъл, нефрит, зумрад каби ноёб тошларнинг пайдо бўлиши, уларнинг физик ва кимёвий хоссалари ҳамда ишлатилиш тарихига оид кўплаб қимматли маълумотларни баён этган.

Ана шундай тошлардан бири — феруза тоши сало-

Тутун рангига ўхшаш товланувчи кварц эса барча қорамтир жаҳоҳирлар орасида энг кучлиси ҳисобланади. Қадимий туркий халқлар уни сеҳрли хусусиятга эга, деяр ҳисоблашган. Шарқда бундай кварцдан зеб-зийнат буюми сифатида эмас, фақат тумор сифатида фойдаланишган, соф кристаллар турли балоқазолардан асрайди, деб доимо ёнларида олиб юришган. Бундан ташқари, агат, корунд, ёқут каби қаттиқ минераллардан соат ва бошқа механизм қуроллар учун зўлдир (подшипник)лар тайёрланади.

Дарҳақиқат, табиат бизга ато этган бундай бебаҳо тошларнинг мўъжизавий хусусиятлари жуда кўп. Ҳар бирининг жилолиниши, таровати, хусусияти ўзгача. Бундай тошларни кўрмаган, аммо номини эшитган ҳар қандай инсоннинг юрагида ўзгача туйғулар жўш уради. Кўтаринки кайфият, гўзаллик ва қайси-дир маънода бойлик тушунчаларини умумлаштирувчи қимматбаҳо тошлар неча аспўтса ҳам, ўз қадр-қимматини йўқотмай келмоқда.

Ҳамида УСМОНОВА,
"Ma'rifat" муҳбири

2014-yil 25-yanvar, № 8 (8657)

**SMS-ХАБАРНИ
ЮРИБ ЎҚИМАНГ**

Австралиялик олимлар хулосасига кўра, пиеда юрган ҳолда SMS-хабарлар ёзиш организмда бир қатор салбий ўзгаришларни юзага келтиради. «PLOS ONE» илмий журналда ёзилишича, бундай кишиларда ҳаракатланиш траекториясининг ўзгариши, умуртка погонаси ҳолатининг бузилиши, ва ҳаттоки, букрилик вужудга келиши мумкин.

Бу фикрни амалда исботлаш мақсадида олимлар ўзига хос тадқиқот ўтказишди. 26 нафар кўнгилли иштирокчидан бир қатор вазифаларни бажариш сўралди. Дастлаб улар унча узоқ бўлмаган масофани мобил телефонисиз босиб ўтишди. Сўнгра телефондаги матнли хабарни ўқиган ҳолда, ва ниҳоят, sms-хабар ёзганча шунча масофа босиб ўтилди.

Бу вақтда уларнинг қадам ташлаши уч босқичли тизим асосида баҳолаб борилди.

Маълум бўлишича, юрганда матнли хабар ўқиган ёки ёзган кишилар бир текис ҳаракатланмасдан, ён томонга огиб кетаверишган. Бундай инсонлар одатдагидан секинроқ, танасини ҳам кўпроқ букиб юришган. Шунингдек, уларнинг қадам ташлаши ғалати кўриниш олиб, ҳеч кимга йўл бермаслик ҳолати ҳам қайд этилган. Бу ҳолатнинг яна бир оқибати ҳаракатлар координациясининг бузилиши, бош ва гавда мувозанатини идора қилувчи вестибуляр орган(қулоқ ичида жойлашган)нинг иш самарадорлиги пасайишида ҳам кўзга ташланган.

Олимлар хулосасига кўра, йўлақларда мобил телефондан фойдаланиш нафақат саломатликка жиддий таъсир кўрсатади, балки йўлак ва гавжум чорраҳаларда дуч келинадиган хавф-хатарлардан четда юришга ҳам халал беради.

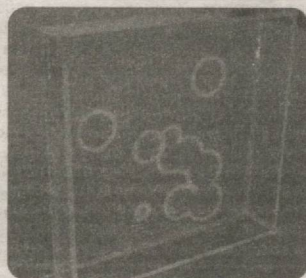
Олимлар дастлаб Амазонка дельфинларининг скелет ва ДНК тузилишини ўрганиб, олинган маълумотларни Арагуадаги турдошлари билан солиштиришди. Тадқиқотлар натижасида Арагуада яшайдиган дельфинларнинг бутунлай янги тур эканлиги маълум бўлди. Генетик таҳлиллар Амазонка ва Арагуа дельфинларини бундан қарийб 200 миллион йил муқаддам турларга ажралганини кўрсатди. Айни шу вақтларда улар яшайдиган дарё ҳам иккига бўлингани айтиб ўтилган.

Олимлар фикрига кўра, генетик ўзгаришлар уларнинг ташқи тузилишига ҳам таъсир кўрсатган. Жумладан, янги турдаги жониворларнинг бош мия суяги бошқаларига қараганда анчагина кенроқ.

Экспертлар мазкур жониворларнинг келгусидаги тақдири ҳақида ҳам хавотирли тахминларни илгари суришмоқда. Сабаби, улар жуда кам сонли бўлиб, яшаш ҳудуди ҳам тобора қисқариб бормоқда. Маълумот ўрнида айтиш жоизки, айни пайтда Арагуа дарёсида янги тўғонлар курилиши ва қишлоқ ҳўжалиги учун ўзлаштирилаётган ҳудудлар жониворлар популяциясига салбий таъсир кўрсатиши мумкин.

**ЯНГИ ТУРДАГИ ШАФФОФ
ДИСПЛЕЙ ЯРАТИЛДИ**

Айни пайтда шаффоф экранлар ишлаб чиқариш кенг йўлга қўйилган бўлса ҳам, уларда бир қатор камчиликлар кўзга ташланмоқда. Кўпгина моделлар қиммат ва кўпол, кўриш бурчаклари жуда ҳам қисқа бўлса, OLED технологияси асосида яратилган экранларнинг тиниклиги унчалик юқори эмас.

Массачусетс технология институти мутахассислари томонидан нанозаррачалар асосида яратилган шаффоф дисплей эса тиниклиги ва кўриш бурчагининг кенлиги билан ажралаб туради. Яъни, экранга қайси бурчакдан қараманг, тасвир сифати бузилмайдди. Бироқ айни пайтда, дисплей фақатгина мовий рангли нурларни таратишга қодир. Шу босис ҳам, мутахассислар яшил ва қизил рангдаги тасвирларни таратувчи кўп қатламли дисплейни яратиш устида иш олиб боришмоқда.

Мазкур янги маҳсулот навигация, реклама ва автомобилсозлик сингари соҳаларда кенг қўлланилиши режалаштирилган. Шаффоф экраннинг шиша билан интеграциялашувига эҳтиёж йўқлиги сабабли, маҳсулот таннархи унчалик қиммат бўлмаслиги айтилмоқда.

**МИЯНГИЗНИ ЗЎРИҚТИРМАНГ,
ХАТОГА ЙЎЛ ҚЎЯСИЗ**

Бугунги кун одамлари учун бир вақтда турли вазифаларни бажариш одат тусига кириб улгурди. Дастурхон атрофида жам бўлган оила аъзоларининг бир пайтнинг ўзида овқатланиши, суҳбатлашиши ва телевизор томоша қилиши барчага таниш ҳолат.

Ишчи ва хизматчилар учун ҳам кўплаб юмушларни бир вақтда бажариш одадий ҳолга айланди. Стенфорд университети олимлари бундай иш тартиби асаб тизимининг бузилишига олиб келишини таъкидлашмоқда.

Доимий равишда тугалланмаган юмушнинг бошқасига уланиб туриши, вазифаларнинг устма-уст бажарилиши инсоннинг ишчанлик қобилиятини усайтириб, хатолари сонини оширади, дейилади «The Sydney Morning Herald» нашрида эълон қилинган мақолада. Бир неча ахборот манбаларидан фойдаланиш, маълумотларнинг миёга кўп микдорда жойланиши кейинчалик диққат етишмаслиги синдромини келтириб чиқаради. Натижада ишчилар бирорта ҳам вазифани тўлақонли бажара олмаслиги мумкин.

Мутахассислар бунинг сабабини қуйидагича изоҳлашмоқда: мия улкан ахборотлар оқимини бир вақтда қабул қилишга қодир эмас. Мунтазам равишда меъёридан ортқча бўлган маълумотларни қабул қилиб олиш ва қайта ишлаш унинг зўриқишини келтириб чиқаради. Ана шундай ҳолга тушмаслик учун эса ора-орада бир неча дақиқа танаффус қилиш тавсия этилади.

Саодат МАХСУМОВА
ва Ёъзохон АБДУЛЛАЕВА тайёрлади.

Кучли совуқ ва қор ёғишидан эндигина халос бўлган АҚШда яқин кунларда яна кучли ёғингарчиликлар рўй бериши, ҳаво ҳарорати 40 даражагача совиб кетиши, Огайо штатида сув қувурлари, жанубий штатларда эса электр таъминоти ва коммунал тизимда узилишлар бўлиши мумкинлиги маълум қилинган.

Таиланд шимоли-шарқи ва марказий ҳудудларида сўнгги уч ой мобайнида ҳаво ҳароратининг кутилмаган тарзда тушиб кетиши, одатдагидек 20-27 даража эмас, балки 4 даража илиқ кўрсаткични қайд этгани оқибатида 63 киши, жумладан, чет элликлар ҳаётдан кўз юмди.

АҚШнинг Индиана штати Уэст-Лафайетт шаҳридаги Пердью университетда биносининг биринчи қаватида дарс вақтида рўй берган отишма чоғида бир киши ҳаётдан кўз юмган, ҳодиса жойидан қочиб кетган жиноятчи ҳуқуқни муҳофаза қилиш органи ходимлари томонидан қўлга олинган.

Хитой шарқидаги Чжэцзян, Цзянсу, Фуцзянь ва Гуандун провинцияларида хавфли Н7Н9-паранда гриппи билан хасталанган беморлар сони 37 нафарга етгани, уларнинг икки нафари ҳаётдан кўз юмгани маълум қилинган, ҳаммакатда мазкур касалликка қарши қоралари янада кучайтирилди.

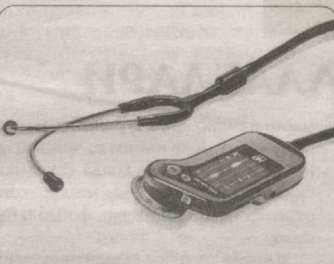
«Associated Press» ахборот агентлигининг хабар беришича, АҚШнинг Нью-Йорк штатидаги Пенфилд шаҳрида автофурговда содир бўлган ёнғин вақтида 8 ёшли ўсмир Тайлер Дуэн 6 нафар қариндоши, жумладан, 4 ва 6 ёшли икки боланинг ҳаётини қутқариб, бобосига ёрдам беришга шошилган вақтида ҳодиса жойида ҳалок бўлган.

Германиянинг Франкфурт шаҳридаги суд биносида қуролланган 47 ёшли жиноятчи бир кишини ўқотар қурол, яна бировини эса ўқир тигли пичоқ билан жароҳатлаб, ўлдиргани ҳақида хабарлар тарқалган.

Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети маъмурияти ва касаба уюшма кўмитаси меҳнатни муҳофаза қилиш бўлими, фуқаро муҳофазаси ва фавқуллода вазиятлар бўйича муҳандис **Павел Васильевич РУЗАНОВНИНГ** вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзолари ва яқинларига таъзия билдиради.

**РАҚАМЛИ СТЕТОСКОП ЭНГ
НОЗИК ТОВУШНИ ҲАМ «ЭШИТАДИ»**

Шифокорларнинг жуда кўпчилиги юрак хасталигини барчамизга таниш бўлган стетоскоп ёрдамида аниқлайди. Бироқ мазкур мослама шифокор қулоғига ҳар қандай товушни ҳам етказиб бера олмайди.

Натижада юракдаги хавфли хасталиқлардан дарак берувчи айрим шовқинлар шифокорларнинг эътиборидан четда қолар, буни аниқлаш учун эса, мукамал тиббий текширувлардан ўтиш талаб этиларди.

АҚШдаги «HD Medical Inc» компанияси мутахассислари томонидан ушбу муаммони ижобий ҳал этишга қодир янги турдаги стетоскоп яратилди. «VScore MD» деб номланган визуал стетоскоп бир қатор замонавий индикаторлар билан таъминланган. Бундай индикаторлар юрак уришини яхшироқ эшитиш билан бирга, белгиланган вақт давомида юракнинг қандай ураётганини кўриб туришга ҳам имкон беради. Стетоскоп юрак уришидаги овоз тўлқинларини қайд этиб, уларни компьютерга жўнатади. Бу товушларни беморнинг ўзи ҳам эшитиши мумкин. Махсус фильтр эса товушларни юқори тиникликда тинглашга ёрдам беради.

ДЕЛЬФИНАРНИНГ ЯНГИ ТУРИ

Бразилиялик мутахассислар Арагуа дарёсида дельфинларнинг янги турини аниқлашди. Алоҳида қайд этиш лозимки, бу дельфинлар йўқолиб кетиш арафасида турган умуртқалилардан ҳисобланади.

Арагуа дарёсидаги дельфинлар бундан юз йил муқаддам аниқланган Хитой дарё дельфинларидан сўнг фанга маълум бўлган шу тур вакиллари сифатида тилга олинмоқда. Янги топилган жониворларнинг Амазонка, Ориноко ва Арагуа дарёлари ҳудудида яшаши тахмин қилинган.

КУРАШ

болаларда ватанпарварлик, бағрикенглик, ҳалоллик, орият каби кўплаб хислатларни шакллантиради

(Давоми. Боши 15-бетда.)

Айтиш жоизки, кураш билан шуғулланмоқчи бўлган боланинг ички аъзоларида, масалан, жигар, ўпка, юрак, буйрак соҳасида касаллик бўлмаслиги шарт. Чунки машғулот ва мусобақалар пайтида у гиламга қаттиқ йиқилиши, ерга урилиши натижасида жиддий шикастланиши мумкин. Шунингдек, умуртка поғонасида касаллик бўлган болалар ҳам кураш билан шуғулланмагани маъқул. Чунки кураш, содда қилиб айтганда, юк кўтарадиган спорт.

Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги томонидан яратилган «Барқамол авлоди шакллантиришда жисмоний тарбия ва спортнинг тиббий асослари» услубий қўлланмасида келтирилишича, кураш ёшлар саломатлигини мустаҳкамлайди, қоматининг дурқун бўлиб шаклланишига ёрдам беради. У мушакларнинг уйғун ривожланишига катта таъсир кўрсатади, реакция тезлигини, эгилувчанлик, чидамлик, мушак тизими фаолиятини яхшилади, атлетик гавда тuzилишини шакллантиради. Дарвоқе, яссиоёқ болалар кураш билан шуғулланиб, ундан қутилиши мумкин экан.

Мутахассислар кураш билан шуғулланган ўғил-қизларда 11та хусусият шаклланишини аниқлади: 1) ўз-ўзини ҳимоя қила олади; 2) ўзига ишончи ортади, мустақил фикрлай бошлайди; 3) юрагида болалигиданок қатъий мақсад пайдо бўлади; 4) тартиб ва интизомга ўрғанади; 5) индивидуал кўрсаткичларини ўстиришга интилади; 6) ҳушёрлиги ортади; 7) мунтазам шуғулланишга одатланади; 8) рақибга нисбатан ҳурмат шакланади; 9) мусобақаларда иштирок этади; 10) ўз кучини тўғри тақсимлаш ва ишлатишни ўрғанади; 11) кураш алоҳида шарт-шароит, ҳудуд, иқлим талаб қилмагани боис болада мослашувчанлик хислати ошади.

— Мураббий болаларнинг танини

соғлом ва бақувват қилишдан аввал руҳини кўтариши керак, — дейди мураббий Муродбой ака. — Улар билан масофа сақлаб эмас, аксинча самимий муносабатда, ишонч билан мулоқотда бўлиш керак. Масалан, ўзим ўқувчиларга murojaat қилаётганда кўпинча «Келajak чempionлари» деб айтаман. Бу гапим уларнинг барчасига бирдек ёқишини биламан.

Ҳа, катталардан, айниқса, устозидан бундай гапни эшитган ўқувчи ўз устида ишлайди, кўзи ботир бўлади. Спортга янада меҳр қўяди. Руҳан тетик полвонни йиқитиб кўринг-чи?! Бундай ёшларни тарбиялашда жисмоний тарбия фани ўқитувчилари ҳам масъул эканини эса тақрорлаш шарт эмас.

Зоҳиджон ХОЛОВ,
«Ma'rifat» мухбири

Ma'rifat

**ТА'СИС
ETUVCHILAR:**

O'zbekiston Xalq ta'limi
vazirligi, O'zbekiston Oliy
va o'rta maxsus ta'lim
vazirligi, O'zbekiston
Ta'lim, fan va
madaniyat xodimlari
kasaba uyushmasi
Markaziy Kengashi.

Bosh muharrir:
Abdusamat RAHIMOV

Tahrir hay'ati: Jumanazar BEK-
NAZAROV, Baxtiyor DONIYO-
ROV, Farrux JABBOROV (bosh
muharrirning birinchi o'rinbosari),
Husan NISHONOV (bosh muharrir
o'rinbosari), Farhod RIZAYEV, Nurlan
USMONOV (bosh muharrir o'rin-
bosari, "Учитель Узбекистана"),
Mirzakarim XUDDIYEV, Baxtiyor
YOQUBOV (mas'ul kotib), Aleksey
CHUKARIN (mas'ul kotib, "Учитель
Узбекистана"), Sa'dulla HAKIMOV.

Gazeta
O'zbekiston Matbuot va axborot
agentligida № 0067 raqam bilan
ro'yxatga olingan.

ISSN 2010-6436

9 772010 641009

INDEKS: 149, 150. F-126
Tiraji 66649.
Hajmi 4 bosma taqoq. Ofset
usulida bosilgan, qog'oz
bichimi A-3.

«Ma'rifat» dan materiallarni ko'chirib bosish
tahririyat ruxsati bilan amalga oshirish shart.
Tahririyatga kelgan qo'yomalar taqir
qilinmaydi va muallifga qaytarilmaydi.

Reklama materiallari uchun tahririyat javobgar emas.

MANZILIMIZ: 100083, Toshkent,
Matbuotchilar ko'chasi, 32.

Web-site: www.marifat.uz

TELEFONLAR: mas'ul kotib—233-99-15, umumiy
o'rta va maktabgacha ta'lim yangiliklari bo'limi — 233-
53-14, fan, oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi
yangiliklari bo'limi — 233-56-45, adabiyot, madaniyat,
kasaba uyushmalari hayoti yangiliklari bo'limi — 233-
54-49, ma'naviyat va maktabdan tashqari ta'lim yangiliklari
bo'limi — 233-54-63, siyosat, xalqaro hayot va sport
yangiliklari bo'limi — 233-76-40, reklama va marketing
bo'limi — 233-42-92(faks), 236-54-17.

Bahosi sotuvda
erkin narxda

Dizaynerlar:
Liliya BINASHEVA,
Timur KAYSAROV.

Navbatchi muharrir:
Dilshod KARIMOV

Navbatchi:
Bobomurod XUDOYBERDIYEV.

«Sharq» nashriyot-matbaa
aksiyadorlik kompaniyasi
bosmaxonasi.

Korxonadan manzili:
«Buyuk Turon» ko'chasi, 41-uy

Yil yakuni — 20.50
Topshirildi — 21.35